

Писанъ на 8 ноември, хилядо десет-
 стотинъ тридесетъ и шестъ
 година при царуванieto на **НЕИ-
 БО БОЛНЧЕСТВО БОРИСЪ III**
 ЦАРЬ на БЪЛГАРИТЕ и августей-
 шата му съпруга **НЕЙНО БОЛН-
 ЧЕСТВО ЦАРИЦА ИВАННА**,
 при министъръ председателъ д-ръ
Георги Пьосивановъ и министъръ
 на търговията промишлеността и
 труда **Димитъръ Бѣлсвъ**, началникъ
 на търговско промишленния отдѣлъ:
 при същото министерство **Георги**
Апостоловъ, въ изпълнение на завѣ-
 щанието на покойния голѣмъ благо-
 дѣтель **Димитъръ Димитровъ**
Ценовъ и закона отъ 30 септем-
 ври 1932 г. за приеманіе на за-
 вѣщанието отъ Българската държава
 се извърши въ гр. Свищовъ тържествено
 откриваніето на вѣщното Търговско #
 Училище „Д. Д. Ценовъ“ *****
 Този актъ, надлежно подли-
 санъ, се състави въ единъ
 брой и се предаде на ректора на
 Училището за пазение на вѣчни
 времена.

Стефанъ Стефановъ
 Ректоръ на Училището
 Димитъръ Димитровъ
 Председателъ на Училището
 Георги Пьосивановъ
 Министъръ на Търговията, промишлеността и труда
 Димитъръ Бѣлсвъ
 Министъръ на Търговията, промишлеността и труда
 Георги Апостоловъ
 Началникъ на Търговско промишленния отдѣлъ

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ - СВИЩОВ

75 години

Международна юбилейна научна конференция

Микката и управлението
 XXI век – решения
 стабилност и растеж

8-9-11-2011 г.

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“
 ТОМ 2

СВИЩОВ
 2011 г.

РЕКТ

D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS - SVISHTOV

International Jubilee Scientific Conference

**Economics and Management
in the 21st Century – Solutions
for Sustainability and Growth**

8-9.11.2011

**Conference papers
Volume 2**

**Tsenov Academic Publishing House
Svishtov
2011**

Публикуваните доклади не са редактирани и коригирани. Авторите носят пълна отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници, както и за езиковото оформление на текстовете.

© Колектив
© АИ „Ценов“, Свищов, 2011

ISBN 978-954-23-0678-8 (т. 2)

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧНИ И ПРАКТИКО- ПРИЛОЖНИ АСПЕКТИ НА ОРГАНИЗАЦИЯТА НА СЧЕТОВОДСТВОТО В БАНКИТЕ <i>ВЕНЦИСЛАВ Д. ВЕЧЕВ, ас. д-р</i>	288
ВЪТРЕШЕН ОДИТ – РАЗХОДИ И ПОЛЗИ <i>МОМЧИЛ Б. АНТОВ, ас. д-р</i>	296
СЪВРЕМЕННИ ПОДХОДИ НА УПРАВЛЕНСКОТО СЧЕТОВОДСТВО ЗА ЕФЕКТИВНО УПРАВЛЕНИЕ НА РАЗХОДИТЕ В ЛЕЧЕБНИТЕ ЗАВЕДЕНИЯ ЗА БОЛНИЧНА ПОМОЩ <i>РАЙНА СТ. ПЕТРОВА, гл. ас.</i>	303
СТРУКТУРНИ РАЗЛИЧИЯ В ЕНЕРГИЙНОТО ПОТРЕБЛЕНИЕ НА ДОМАКИНСТВОТА В БЪЛГАРИЯ ЗА ПЕРИОДА 2000 – 2009 Г. <i>МАРГАРИТА С. ШОПОВА, гл. ас.</i>	311
БИЗНЕС КОМБИНАЦИИТЕ В КОНТЕКСТА НА ПРИЛОЖИМИТЕ СЧЕТОВОДНИ СТАНДАРТИ <i>ДИАНА Т. КРУМОВА, гл. ас.</i>	319
ПРОБЛЕМИ ПРИ ОТЧИТАНЕТО НА ДЪЛГОВИТЕ ИНСТРУМЕНТИ <i>ЦВЕТАН Е. ЦВЕТКОВ, гл. ас.</i>	327
КЛЮЧОВИ ЕЛЕМЕНТИ ПРИ АНАЛИЗ НА ДИСТРИБУЦИОННАТА ДЕЙНОСТ <i>КРАСИМИР Г. КУЛЧЕВ, гл. ас.</i>	334
СЧЕТОВОДСТВОТО КАТО КОНТРОЛНА СИСТЕМА <i>БЛАГИЦА ЙОВАНОВА, ас. м-р</i> <i>АЛЕКСАНДАР КОСТАДИНОВСКИ, доц. д-р</i>	339
ОРГАНИЗАЦИОННИ ЕТАПИ В ПРОЦЕСА НА ТЕКУЩОТО СЧЕТОВОДНО ОТЧИТАНЕ В ПРЕДПРИЯТИЯТА ЗА КОЛЕКТИВНО ИНВЕСТИРАНЕ <i>СОФИЯ И. ИЛИЕВА, ас.</i> <i>ВЕСЕЛИН П. ДЕКОВ, докторант</i>	347
КРИЗИСНОТО РАЗВИТИЕ НА ПРЕДПРИЯТИЕТО КАТО ПРЕДПОСТАВКА ЗА НЕДЕЙСТВИТЕЛНОСТ НА ПРЕДПОЛОЖЕНИЕТО ЗА ДЕЙСТВАЩО ПРЕДПРИЯТИЕ <i>КОНСТАНТИН ВЕЛЧЕВ, ас.</i>	354
ОСОБЕНОСТИ ПРИ СЧЕТОВОДНОТО ОТЧИТАНЕ НА БАЗОВИТЕ ФИНАНСОВИ ИНСТРУМЕНТИ, ТЪРГУВАНИ НА БЪЛГАРСКА ФОНДОВА БОРСА – СОФИЯ АД <i>ТОДОР АТ. ТОДОРОВ, ас.</i>	361
ЗА ВРЪЗКАТА НА РАЗХОДИТЕ СЪС СЕБЕСТОЙНОСТТА И КАЛКУЛИРАНЕТО В ПРЕДПРИЯТИЯТА СЪС СТРОИТЕЛНА ДЕЙНОСТ <i>ГАЛИНА С. ЧИПРИЯНОВА, ас.</i>	368

TABLE OF CONTENTS

	page
PLENARY REPORTS	5
NATIONAL AND INTERNATIONAL ASSUMPTIONS <i>ATANAS DAMYANOV, Prof. DSc (Econ)</i>	7
KNOWLEDGE AS AN ECONOMIC CATEGORY <i>LYUBEN D. KIREV, Prof. PhD (Econ)</i>	21
ACCOUNTING, CONTROL, AUDIT, STATISTICS AND MATHEMATICS	35
ACCOUNTING - TOOLS FOR REPORTING ACTIVITIES BUSINESSES WHEN HE FELL IN COURT AND BANKRUPTCY LIQUIDATION <i>MARIN. D. DIMITROV, Prof. DSc (Econ)</i>	37
PLANNING CAPITAL INVESTMENTS <i>ALEKSANDAR D. KOSTADINOVSKI, Assoc. Prof., PhD</i> <i>BLAGICA G. JOVANOVA, Ass. M.Sc</i>	45
IMPLEMENTATION OF INTERNATIONAL FINANCIAL REPORTING STANDARDS (IFRS) AND THEIR IMPACT ON ECONOMIC GROWTH <i>OLIVERA GORGIEVA-TRAJKOVSKA, Assoc. Prof., PhD</i> <i>EMILIJA MITEVA-KACARSKI, M.Sc.</i>	53
ABOUT THE ESSENCE OF PERFORMANCE AUDIT AND IT'S DIRECTIONS WITHIN THE PUBLIC SECTOR <i>GEORGI N. NIKOLOV, Assoc. Prof., PhD (Econ)</i>	61
MODELS FOR DETERMINING THE CORPORATE FINANCIAL ACCOUNTING PERFORMANCE <i>GEORGI BATASHKI, Assoc. Prof., PhD (Econ)</i>	69
BALANCED BUSINESS ANALYSIS AND PROTECTING THE STABLE DEVELOPMENT OF THE ENTERPRISE IN THE CONDITIONS OF FINANCIAL AND ECONOMIC CRISIS <i>MARKO TIMCHEV, Assoc. Prof., PhD (Econ)</i>	79
MOTIVATION TO COUNTERACT THE TAX RACKET <i>EMILIYAN ST. TANANEEV, Assoc. Prof., PhD (Econ)</i>	87
THE ACCOUNTANCY - PAST, PRESENT, FUTURE <i>MIHAIL D. MIHAILOV, Assoc. Prof., PhD (Econ)</i>	93
ACCOUNTING ASPECTS OF RECOGNITION AND WRITE-OFF OF FINANCIAL INSTRUMENTS IN THE ENTERPRISE <i>ATANAS B. ATANASOV, Assoc. Prof., PhD (Econ)</i>	99

AGRICULTURAL CENSUS*2010 – OPPORTUNITIES FOR ECONOMIC AND SOCIAL CHARACTERISTICS OF THE AGRICULTURAL SECTOR IN BULGARIA <i>POLYA G. ANGELOVA, Assoc. Prof., PhD (Econ)</i>	105
ANALYSIS OF LONG-TERM TANGIBLE ASSETS IN AGRARIAN ENTERPRISES <i>KIRIL P. MITOV, Assoc. Prof., PhD (Econ)</i>	113
SOME ASPECTS OF THE ANALYSIS RELATIONSHIPS „EFFICIENCY AND ECONOMIC GROWTH“ <i>MARGARITA GERGOVA, Assoc. Prof., PhD (Econ)</i>	121
IMPACT OF PRICE FLUCTUATIONS ON FINANCIAL STATEMENTS <i>ROSITSA TS. SIMEONOVA, Assoc. Prof., PhD (Econ)</i>	127
THE CONTROL AND MANAGEMENT SYSTEMS IN THE HIGHER SCHOOLS – EFFICIENCY AND EFFECTIVENESS <i>GEORGI S. IVANOV, Assoc. Prof., PhD (Econ)</i>	134
MAIN TRENDS IN THE EMPLOYMENT AND UNEMPLOYMENT IN BULGARIA (2000 – 2009) <i>LYUBOMIR I. TODOROV, Assoc. Prof., PhD (Econ)</i>	142
AUDIT RISK <i>KRUM P. KRUMOV, Assoc. Prof., PhD (Econ)</i>	149
REGIONAL ASPECTS OF UNEMPLOYMENT IN BULGARIA <i>PLAMEN I. PETKOV, Assoc. Prof., PhD (Econ)</i>	157
PROBLEMS IN ACCOUNTING FOR COSTS OF STAFF TRAINING <i>GALIA S.IVANOVA –KUZMANOVA, Assoc. Prof., PhD (Econ)</i>	165
THE FINANCIAL-ECONOMIC ANALYSIS – SOLUTIONS FOR STABILITY AND GROWTH OF THE ENTERPRISE IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION <i>ROSITSA N. IVANOVA, Head Assist. Prof., PhD (Econ)</i>	171
ALTERNATIVE APPROACHES FOR BUSINESS EFFECTIVENESS ASSESSMENT <i>LYUBOMIR V. TODOROV, Head Assist. Prof., PhD (Econ)</i>	179
ACCOUNTANCY AND ACCOUNTING INFORMATION – RESOURCE FOR STABILITY AND GROWTH IN THE ENTITY <i>PETYA, I. PETROVA, Head Assist. Prof., PhD (Econ)</i>	186
IMPACT OF THE CHANGES IN THE ACCOUNTANCY ACT ON THE DOCUMENTS, THEIR AUTHENTICITY AND PROBATIVE VALUE <i>SLAVENA G. STOYANOVA, Head Assist. Prof., PhD</i>	193

MAIN COMPONENTS IN FORMATION OF THE FINANCIAL RESULT FROM AGRICULTURAL ACTIVITY <i>ELENA G. GERGIEVA, Head Assist. Prof., PhD</i>	201
STATISTICAL ESTIMATE OF THE IMPACT OF FOREIGN TRADE ON THE ECONOMIC GROWTH IN BULGARIA <i>KRASIMIRA B. SLAVEVA, Head Assist. Prof., PhD (Econ)</i>	206
EVALUATION AND ANALYSIS OF CHANGES IN AVERAGE AND THE MARGINAL PROPENSITY TO CONSUMPTION AND SAVINGS BY DECILE GROUP <i>STELA ST. TSANOVA, Head Assist. Prof., PhD (Econ)</i> <i>TSVETELINA EM. TSANOVA, PhD student</i>	214
ACCOUNTING TITLE ASPECTS OF THE INTERNAL COMMUNITY TRADE <i>RUMYANA B. MIHAYLOVA, Head Assist. Prof., PhD (Econ)</i>	220
TYPES OF RESPONSIBILITIES THAT CAN BE SEARCHED AT RESULT OF CONTROL ACTIVITY <i>PEPA M. STOYKOVA, Head Assist. Prof., PhD (Econ) LL.M.</i>	226
ACCOUNTING PROBLEMS RELATED TO CORPORATE TAXATION <i>IVAN Y. ANDREEV, Head Assist. Prof., PhD (Econ)</i>	233
CUSTOMS – BARRIER ADMISSION OF COUNTERFEIT GOODS ON THE TERRITORY OF THE EUROPEAN UNION <i>ZORNITSA G. PETKOVA, Head Assist. Prof., PhD (Econ)</i>	240
METHODICALLY CHARACTERISTICS OF THE DIAGNOSTIC EVALUATION IN THE AUDIT <i>SILVIYA D. KOSTOVA, Head Assist. Prof., PhD (Econ)</i>	248
MANAGEMENT COSTS IN BUSINESS <i>BOZHIDAR M. BOZHILOV, Head Assist. Prof., PhD (Econ)</i>	255
THE PROFESSION OF MANAGEMENT ACCOUNTANT – EUROPEAN AND NATIONAL ASPECTS <i>RADOSVETA Y. KRASTEVA-HRISTOVA, Head Assist. Prof., PhD (Econ)</i>	260
ACCOUNTING ASPECTS OF THE BUSINESS OF BUYING OF WASTE <i>KALIN Y. YONOVSKY, Head Assist. Prof., PhD (Econ)</i>	268
AUDIT CHANGES IN ALBANIA AS AN INSEPARABLE PART OF GLOBAL CHANGES <i>ALKETA ZHEKU, PhD</i>	272
STRATEGY-CENTERED REWARD SYSTEMS IN CORPORATE ORGANIZATIONS <i>MIHAIL ZH. MUSOV, Assist. Prof., PhD (Econ)</i>	279

THEORETICAL, METHODOLOGICAL AND PRACTICAL PROBLEMS RELATED TO THE ACCOUNTING SYSTEMS OF COMMERCIAL BANKS <i>VENCISLAV D. VECHEV, Assist. Prof., PhD (Econ)</i>	288
INTERNAL AUDIT - COSTS AND BENEFITS <i>MOMCHIL B. ANTOV, Assist. Prof., PhD (Econ)</i>	296
MODERN APPROPRIATE MANAGEMENT ACCOUNTING FOR THE EFFECTIVE MANAGEMENT OF COSTS IN HOSPITAL <i>RAYNA ST. PETROVA, Head Assist. Prof.</i>	303
STRUCTURAL DIFFERENCES IN THE ENERGY CONSUMPTION OF THE HOUSEHOLDS IN BULGARIA (2000 - 2009) <i>MARGARRITA S. SHOPOVA, Head Assist. Prof.</i>	311
BUSINESS COMBINATIONS IN THE CONTEXT OF THE APPLICABLE ACCOUNTING STANDARDS <i>DIANA T. KRUMOVA, Head Assist. Prof.</i>	319
PROBLEMS IN THE ACCOUNTING OF DEBT INSTRUMENTS <i>TSVETAN E. TSVETKOV, Head Assist. Prof.</i>	327
KEY ELEMENTS IN ANALYZING THE DISTRIBUTION ACTIVITY <i>KRASIMIR G. KULCHEV, Head Assist. Prof.</i>	334
ACCOUNTING AS A CONTROL SYSTEM <i>BLAGICA G. JOVANOVA, Ass. M.Sc</i> <i>ALEKSANDAR KOSTADINOVSKI, Assoc. Prof., PhD</i>	339
PROGRESS STEPS IN THE PROCESS OF CURRENT ACCOUNTING IN UNDERTAKINGS FOR COLLECTIVE INVESTMENT <i>SOFIYA I. ILIEVA, Assist. Prof.</i> <i>VESELIN P. DEKOV, PhD student</i>	347
<i>THE CRITICAL DEVELOPMENT OF A BUSINESS ENTERPRISE AS A PRECONDITION FOR A HYPOTHESIS OF INVALIDITY OF AN "GOING CONCERN"</i> <i>KONSTANTIN VELCHEV, Assist. Prof.</i>	354
SPECIFIC CHARACTERISTICS OF ACCOUNTING ON THE BASIC FINANCIAL INSTRUMENTS TRADED ON THE BULGARIAN STOCK EXCHANGE - SOFIA <i>TODOR AT. TODOROV, Assist. Prof.</i>	361
THE CONNECTIONS "COST-COST PRICE" AND "COST-CALCULATION" IN COMPANIES WITH CONSTRUCTION ACTIVITY <i>GALINA S. CHIPRIYANOVA, Assist. Prof.</i>	368

АКАДЕМИЧНО ИЗДАТЕЛСТВО „ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

Международна юбилейна научна конференция

**ИКОНОМИКАТА И УПРАВЛЕНИЕТО
В XXI ВЕК - РЕШЕНИЯ ЗА СТАБИЛНОСТ И РАСТЕЖ**

8-9.11.2011 г.

Сборник доклади
Том 2

ISBN 978-954-23-0678-8 (т. 2)

гични продукти, поставящи потребителите пред редица сложни решения. Постепенният преход от стихийно и неорганизирано предлагане на продукцията към съзнателно управление на дистрибуцията е свързано с преминаването от пазар на значителни дефицити и силни позиции на производителите към пълно съобразяване с нуждите и предпочитанията на клиентите. Менджърите, пренебрегващи потребителските интереси, целящи единствено нарастване на приходите от продажби и непредвиждащи мероприятия за повишаване качеството на обслужване, са обречени на провал.

Библиография

1. Банчев, П. Маркетинг. В. Търново, 2009.
2. Божинова, М., С. Илийчовски и др. Търговско представителство и посредничество. В. Търново, 2010.
3. Василева, Л., В. Ковачева и др. Дистрибуционна политика: Ч. 1. София, 2002.
4. Волф, Я. Маркетинг. София, 1993.
5. Керемидчиев, Е. Основи на маркетинга. София, 1991.
6. Маринов, Г., Мл. Велев и др. Икономика на предприемаческата дейност: Теоретични и приложни аспекти. София, 2001.
7. Прайд, У., О. Феръл. Маркетинг: Концепции и стратегии. София, 1994.
8. Тодоров, Ф. Дистрибуционна политика. София, 1999.
9. Тонкова, Е. Управление на дистрибуцията. Варна, 2006.
10. McCarthy, E., W. Perreault. Basic marketing: A global-managerial approach. Burr Ridge, 1993.

СЧЕТОВОДСТВОТО КАТО КОНТРОЛНА СИСТЕМА

БЛАГИЦА ЙОВАНОВА, ас. м-р¹
АЛЕКСАНДАР КОСТАДИНОВСКИ, доц. д-р¹

ACCOUNTING AS A CONTROL SYSTEM

BLAGICA G. JOVANOVA, Asst.M.Sc
ALEKSANDAR KOSTADINOVSKI, Assoc.Prof. PhD

Ключови думи: анализ, контрол, одит, счетоводство, финанси, финансови решения.

Key words: analysis, control, audit, accounting, finance, financial decisions.

Функцията „контрол“ представлява наблюдаване и сравняване на действително получените резултати с предварително планираните и извършване на своевременни промени в индивидуалното и груповото поведение и в организацията като цяло. Основната причина, поради която ръководителите осъществяват контрол, е ефективността на организацията.

Функцията контрол не е нещо еднократно, едноактно, едноаспектно, а процес на наблюдение и оценяване на организационната ефективност и предприемане на действия, с които се поддържа или подобрява организационната ефективност.

От своя страна, счетоводството притежава силата и възможностите да бъде възприемано именно като контролна система, тъй като то не само генерира резултати, но и дава възможност тези резултати да бъдат интерпретирани в управленските решения на ръководното тяло на организацията.

Цел на настоящия доклад е да разгледа как точно счетоводството и създаваната от него информация може да бъде възприемана като контролна система и как чрез информацията, генерирана от счетоводството може да се осъществи ефективен контрол и постигане на високо ефективни резултати в организацията.

* * *

В увода на темата е споменато, че счетоводството има възможност да съдейства за постигане на ефективност. От друга страна, от теорията на управлението е известно, че контролът е ориентиран към ефективността.²

Щом фокусът на контрола е организационната ефективност, следва съвсем накратко да изясним нейната природа, макар че в теорията на управлението съществуват различни мнения за това. В най-общ план ,

¹ Икономически факултет, Университет „Гоце Делчев“ – Щип, Република Македония. E-mail: blagica.jovanova@ugd.edu.mk; E-mail: aleksandar.kostadinovski@ugd.edu.mk

² Христов, С. Основи на управлението. Варна, 1997, с 317

организационната ефективност е силата на организацията да произвежда желаните резултати. Как се измерва тази сила?

Ръководителите използват различни критерии, като се стремят да изпълнят поне един от тях. Всъщност този твърде стеснен подход е предопределен от собствения избор на ръководителите. Те избират този критерий, който би ги направил да изглеждат в очите на другите „добри“. Икономически ориентираният ръководител например ще избере печалбата като критерий за ефективността на организацията и чрез своя контрол ще фокусира само върху печалбата. Други ръководители се стремят да постигнат ефективност чрез абсолютно всички критерии.

Има и трета група ръководители, които използват собствен микс от критерии - например тези, които са подходящи точно за тяхната организация или пък отговарят хармонично на средата, или на стадия на развитие, на който се намира организацията. В тези случаи се използват няколко подхода:

Подход „Постигане на крайни цели“. Организационната ефективност се измерва чрез степента, в която са постигнати целите.

Системен подход. Организационната ефективност се измерва според начина, по който се постигат целите (оценка на степента на усвояване на ресурсите, баланс между вътрешната и външната среда и т.н.).

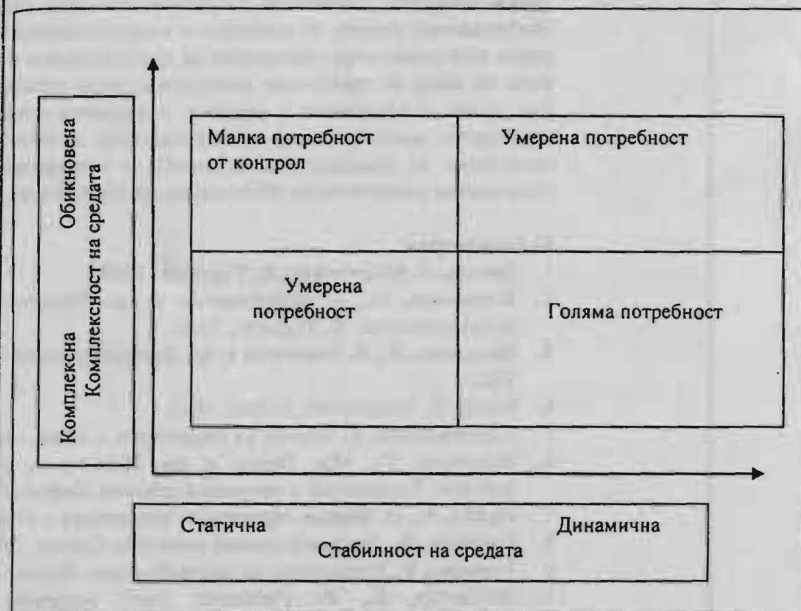
Вътрешен процесен подход. Организационната ефективност се измерва чрез степента, в която хората в организацията са интегрирани с производството, със системата на мениджмънт. Този подход акцентира върху хората.

Стратегически подход. Организационната ефективност се измерва чрез степента, в която са удовлетворени потребностите на доставчици, клиенти, съюзи и т.н.³

Потребността от одит на съвременната организация е обективно обусловена от вътрешната и външната променяща се среда, както и от комплексния ѝ характер. Оказва се, че дори в стабилната среда ръководителите извършват контрол и одитна дейност, най-вече по отношение на взетите финансови въпроси. „Рутинното“ не означава „просто“ и само дълбоко внедрената философия, че контролът, а и одитът са жизнено необходими, е това, което предпазва ръководителите от риска да бъдат спокойни и да пренебрегват управленската функция контрол.

На фигурата по-долу е показано как се променя потребността от контрол на организацията в зависимост от двата критерия - „комплексност на средата“ и „стабилност на средата“.

³ Пак там, с 318-319

Фиг. 1 Потребност от контрол

Как обаче се вписва счетоводството в измерване на организационната ефективност? Отговорът не е лек, но в най-общ план може да се обобщи следното:

- ◆ чрез счетоводството не само се създава определена информация, но и тази информация се генерира под формата на отчети;
- ◆ на базата на тези отчети е възможно да се направят пространни анализи. Например: анализ на рентабилността, на доходността, на ликвидността, на капитала, на приходите и разходите ...и още редица други;⁴
- ◆ още веднъж следва да се подчертае, че „основният информационен масив за финансовия анализ са финансовите отчети.“⁵;
- ◆ на базата на тези отчети може да се прецени дали организацията работи ефективно, доколко тази ефективност е приемлива за акционери, за собственици, персонал и други;
- ◆ освен това, на базата на създадената от счетоводството информация, може да се прецени дали има динамика в посочените или пък изчислени

⁴ Аверкович, Е., Г. Илиев и др. Управленско счетоводство. Велико Търново, 2010, с 366

⁵ Аверкович, Е., Г. Илиев и др. Цит съч. с 366

показатели, както и доколко тези показатели са сходни – респективно – далечни с установените за отрасъла, конкурентната компания и т.н.

Същността на контрола е да се управлява, а управлението не е нито само констатация, нито финансово решение без натрупан материал за него, нито издаване на указания и заместване на стари указания с нови. В този смисъл, чрез натрупаната в себе си информация⁶, счетоводството съществено повишава възможностите на управляващото звено. Или, според проф. Душанов, «контролът като функция и по-точно като подфункция на счетоводството е заложен в неговата информационна същност...»⁷

Съставните елементи на контрола са следните: системи за наблюдение (мониторинг), системи за оценка, системи за обратна връзка, корективни действия, стандарти и правила, цели, които се планират, техники за въздействие, възнаграждения. Те са показани в таблицата:

Таблица: 1 Съставни елементи на контрола

Системи за мониторинг	Измерват и оценяват извършените дейности, за да се установи действителното изпълнение
Системи за оценка	Сравнява се действителното изпълнение с желаното
Обратна връзка	Цялата информация се връща обратно към ръководителите
Корективни действия	Ориентирани са към отклоненията в планираните резултати
Стандарти и правила	Показват как трябва да се работи, за да се получат желаните резултати. С тях се оценява
Цели	Показват към какви резултати се стреми организацията
Техники за въздействие	Ориентирани са към индивидуалното и груповото поведение
Възнаграждения	Ориентирани са към мотивацията

С всеки един от тези елементи, счетоводството има връзка, както следва:

- ♦ системи за мониторинг – счетоводството следи и отчита всички активи, плащания, наличните пасиви, работи и други, които се случват или са налични в организацията;
- ♦ системи за оценка – счетоводството притежава мощни оценъчни методи – типичен пример за това са методите за оценка на запасите;
- ♦ обратна връзка – счетоводството генерира отчети;
- ♦ корективни действия – счетоводството може да предложи корекции на действията – например – корекции на взетите решения по отношение на финансиране на компанията;

⁶ Душанов, И., М. Димитров, Курс по счетоводство на предприятието, София, 2008, с 26

⁷ Пак там, с 26

- ♦ стандарти и правила – счетоводството създава и редица стандартни-типичен пример за това е счетоводната политика на предприятието;
- ♦ цели – счетоводството съдейства за измерване на целите;
- ♦ техники за въздействие – счетоводният апарат може да предвиди определени имуществени –разбира се – съобразно закона – въздействия;
- ♦ възнаграждения – счетоводството генерира информация по отношение на възможностите за увеличение или необходимостта от намаление на възнагражденията.

Традиционният контрол представлява процес на организиране на някои от съставните елементи на контрола и показва последователните стъпки, които се извършват, за да се контролират процесите и финансовите решения в организацията⁸. От друга страна, възниква въпросът – каква е връзката между счетоводството и традиционния контрол или пък одитната дейност. Тази връзка може да се покаже етапно:

Първата стъпка в случая е установяването на стандарти. Те показват как трябва да се работи, за да се получат желаните резултати. Разработват се на основа на планираните цели. Всъщност тук се съдържа един много интересен ключов момент - планирането е основа на контрол. Не може да се контролира нещо, което не е планирано. Счетоводството може да създаде стандарти за:

- ♦ себестойността на продукцията;
- ♦ нивото на желаната ликвидност;
- ♦ нивото на желаната рентабилност;
- ♦ нивото на задлъжнялостта;
- ♦ критичната точка на продажбите и други.

Счетоводството може да създаде и своеобразни коригиращи програми.⁹

Втората стъпка е мониторингът. Това е наблюдение на сегашното поведение и сегашните резултати. Чрез мониторинг се измерва какво в действителност е направено. В тази стъпка на контрола е важно също да се определи какво точно трябва да се измерва, кой трябва да извърши измерването на поведението и резултатите, кога и как да стане това.

Тук, счетоводството като регистрираща система има съществено значение. Чрез специфичните си методи на измерване или на установяване на наличности /инвентаризация/, счетоводството е типичен пример за ефективен мониторинг.

Третата стъпка е сравнението. То представлява съпоставяне на сегашното поведение и резултатите според установените стандарти.

⁸ Христов, С., Цит съч., с 322

⁹ Симеонов, О., Контролинг. Основи на контролинга. Оперативен контролинг. София, 2004, с 26

Счетоводството дава възможност за сравнение между постигнатите резултати от различни периоди – в това число – при спазване на законодателството на страната – от момента на създаване на предприятието – до момента на контролната дейност.

Четвъртата стъпка е съждението (оценката) за всичко, което е натрупано като информация до този момент за контрола. На основа на оценката ръководителите вземат решения – или да запазят съществуващото положение, за да постигнат планираната организационна ефективност, или да променят стандартите, или да предприемат коригиращи действия.

В процеса на своята работа ръководителите обикновено разработват свои области на контрол. Някои от тях остават предпочитани, а други постепенно се игнорират напълно. Това не е правилно. В теорията на управлението изрично се казва, че областите на контрол в съвременната организация са четири — производството, маркетинга, финансите и човешките ресурси.¹⁰ Във всяка една от тези области се обособяват четири нови области – контрол върху ресурсите, контрол върху средата, контрол върху организационните и управленските процеси и контрол върху резултатите. Получава се едно много интересно съчетание, което създава перфектен тотален контрол и това естествено превръща организацията в ефективна, като при всички случаи, контролът се извършва на базата на счетоводната отчетност:

Производствен контрол:

- ✓ контрол върху ресурсите – чрез системата на отчитане и инвентаризация;
 - ✓ контрол върху средата – чрез анализ на финансовите постижения на конкурентните предприятия на базата на техните отчети;
 - ✓ контрол върху управленските процеси – чрез анализ на постиженията;
 - ✓ контрол върху резултатите – чрез анализ на финансовите резултати.
- Маркетингов контрол:
- ✓ контрол върху ресурсите – чрез системата на отчитане на наличните ресурси и финанси, свързани с маркетинга – например продукцията и стоките;
 - ✓ контрол върху средата – чрез анализ на маркетинговите разходи;
 - ✓ контрол върху управленските процеси – чрез анализ на постигнатата ефективност – или маркетингови разходи към получени приходи;
 - ✓ контрол върху резултатите – чрез анализ на финансовия резултат от цялостната дейност.

Човешки ресурси:

¹⁰ Христов, С., Цит съч., с 324

- ✓ контрол върху ресурсите – чрез анализ на системата за отчитане на възнагражденията или разчетите;
 - ✓ контрол върху средата – чрез анализ на получените от резултати от труда;
 - ✓ контрол върху управленските процеси – чрез анализ на възнагражденията за управленски дейности;
 - ✓ контрол върху изпълнението – чрез анализ на постигнатите резултати от дейността на човешките ресурси.
- Финансов контрол
- ✓ контрол върху ресурсите – чрез анализ на Отчета за паричните потоци;
 - ✓ контрол върху средата – чрез анализ на резултатите на сходни предприятия;
 - ✓ контрол върху управленските процеси – чрез анализ на ефективността от разходваните средства;
 - ✓ контрол върху резултатите – чрез анализ на крайните постижения на организацията.

А сега нека разгледаме другите четири области на контрол – ресурси, среда, организационни и управленски процеси и резултати:

Контрол върху организационни и управленски процеси

- ✓ планиране;
- ✓ организиране;
- ✓ ръководство;
- ✓ вземане на решения;
- ✓ комуникации и т.н.

Контрол върху резултатите

- ✓ стоки;
- ✓ услуги;
- ✓ организационна ефективност.

Контрол върху средата

- ✓ култура на организацията;
- ✓ стратегия;
- ✓ технология;
- ✓ потребители;
- ✓ доставчици;
- ✓ конкуренти и т.н.

Контрол върху ресурсите

- ✓ човешки;
- ✓ финансови;

- ✓ суровинни;
- ✓ информационни.

Всяка функционална област на контрол (производствена, маркетингова, финансова и човешки ресурси) интегрира в себе си контрола върху ресурсите, контрола върху средата, контрола върху организационните и управленски процеси и контрола върху резултатите. От своя страна, данни за този контрол се получава от счетоводната дейност. Следователно, връзката счетоводство – контрол е несъмнена и безусловна. При тази интеграция просто е невъзможно нещо да остане извън контрола на ръководителите.

* * *

Контролът така, както е описан в теорията на управлението, и така както се извършва в организациите, е начин да се постигне ефективност чрез непрекъснато наблюдение, оценяване, сравняване, коригиращи действия и въздействия върху бъдещи ситуации.

Интегрираният контрол – тоест - контрол на базата на симбиозата между счетоводството и същинският контрол - е един по-съвършен модел за управление, ориентирано към оценка на степента, в която се постига ефективност на организацията. Този модел интегрира планиращите дейности, акцентира на взаимната връзка между планирането и контрола, както и на възможностите на счетоводството да въздейства чрез създадената счетоводна информационна база и чрез наличните счетоводно – планови стандарти за развитие на организацията и за нейното функциониране, респективно- ефективно управление - на базата на целевите показатели и аналитичната дейност.

Тук, несъмнено, следва да се подчертае, че историческата обусловеност на развитието на счетоводството също е фактор, който улеснява приложението му в контролната функция на предприятието.

Библиография

1. Аверкович, Е., Г. Илиев и др. Управленско счетоводство. Велико Търново, 2010
2. Душанов, И., М. Димитров, Курс по счетоводство на предприятието, София, 2008
3. Симеонов, О., Контролинг. Основи на контролинга. Оперативен контролинг. София, 2004
4. Христов, С. Основи на управлението. Варна, 1997